

JANURIK Tímea

Nők a hangszeres népzene történetében

Absztrakt

A történeti jellegű tanulmány a népzében kiemelkedő munkásságú nőket mutatja be, így rávilágítva a nők jelentős szerepére e területen. A vonósbandákban rendszerint férfiak játszottak, a furulya és a duda a pásztorok hangszere volt, így a nők férjüket kísérve az ütőgardonon, vagy a legelterjedtebb paraszthangszereken, a citerán játszhattak. A tanulmány értelmezi a népzenei adatközlő fogalmát, felveti a kultuszuk kérdését és a *Zenetudományi Intézet „Hungaricana” Népzenei gyűjteményében* és a *Hagyományok Háza Folklóradatbázisában* fellelhető adatközlők tekintetében is rövid elemzést nyújt. Ennek szempontja az adatközlők száma, a felénekelte dalok mennyisége és az adatközlők megnevezései, mely a „férfiak” gyűjtőfogalomtól az adatközlők teljes neve mellé írt kedvelt megszólításig változatosan fordult elő. A folyóiratcikk összefoglalóan bemutatja a népzene gyűjtés kezdeteit a 18. századtól, mely során az értelmiségiek kéziratos lejegyzéseitől a zenészek, pedagógusok nyomtatott kiadványain át a népdalgyűjtés folyamata Vikár Béla, Kodály Zoltán, Bartók Béla és Lajtha László munkássága során csúcsosodott ki. Ezt követően az első női cigányprímás, Czinka Panna, majd három kiemelkedő citerás, illetve három gardonos adatközlő életútja kerül bemutatásra. Czinka Panna életéről legendák keringtek, korának egyik leghíresebb muzsikása volt. Maszlag Józsefné Mecs Balogh Mária énekes, citerás, tekerős volt, Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet, aki citerázást is oktatott és Bozsik Margit a Népművészet Mestere cím birtokosai, utóbbi citerás művészként számos rendezvényen fellépett. A bemutatott gardonos asszonyok, Zerkula Jánosné Fikó Regina, Halmágyi Mihályné Ádám Gizella és Sinka Sándorné Duduj Rozália férjüktől függetlenül is elismert muzsikusok voltak, így a tanulmányban szereplő zenészeket a legismertebb női népzeneészek között tartjuk számon napjainkban is. Az adatbázisokban más női hangszeres adatközlők nevei is említésre kerülnek, ám életútjukról nem érhető el információ.

Kulcsszavak: népzene, népzene gyűjtés, nő, életút.

A tanulmány a 18–20. századi népzene gyűjtés és az adatközlők általános bemutatása után történeti leírást ad az első női cigányprímásról, Czinka Pannáról, illetve három citerás és három ütőgardonos adatközlőről, akik úttörők voltak a női népzeneészek között.

Bevezetés

A furulya, duda hagyományosan pásztorhangszer volt, így e foglalkozásokból adódóan férfiak hangszere, illetve a vonósbandákban is rendszerint férfiak játszottak. A nők legfeljebb a

minden háztartásban előforduló citerát,¹ és férjüket, a „mozsikás” hegedűjátékát kísérvé az ütőgardont szólaltathatták meg mint „ütőgardonyos”.² Az utóbbi egy-másfél évtizedig a nők elvértve álltak népzeneésnek, ám Virágvölgyi Márta és Salamon Beáta primások óta egyre több nő választja a népzeneés pályát, illetve 2017 és 2023 között megrendezték a Női vonások elnevezésű rendezvényt,³ a női népzeneészek találkozóját. Ez is mutatja, hosszú út vezetett a nők nagyobb szerepvállalásáig a népzene világában.

A 18–19. századi előzmények után a módszeres népzeneegyűjtés 1903-ban kezdődött Bartók és Kodály munkásságával, majd a gyűjtötteket rendszereztek és közreadták.⁴ A dalokat a gyűjtéseken feléneklő, feljászó parasztok és muzsikás cigányok az adatközlők, akik közül a tanulmány bemutat három citerást, illetve gardonost, továbbá egy cigányprimást, aki még a népzeneegyűjtés kezdete előtt vált ismertté, összegezve bemutatja a népzeneegyűjtést, az adatközlők fogalmát és megjelenését a népzenei adatbázisokban.

Népzeneegyűjtés a 18–20. században

A 18. században a reformkori nemzeti érzület erősödése a népdalgyűjtésben is megmutatkozott. Az első népdalgyűjtési felhívás a pozsonyi *Magyar Hírmondó*ban jelent meg 1782-ben,⁵ mely leginkább a népdalszövegeket jelentette hangrögzítési eszköz híján. A népdalgyűjtők, akik között lelkész, kántor, mérnök és költő is volt, kéziratos gyűjteményeket állítottak össze, melyek közül kiemelkedő Pálóczi Horváth Ádám, Almási Sámuel, Tóth István, Mindszenty Dániel és Kiss Dénes munkája. A 19. században zenészek, pedagógusok nyomtatott kiadványaival bővült az összegyűjtött népdalok száma, melyhez nagymértékben hozzájárult Füredi Mihály, Bognár Ignác, Mátray Gábor, Színi Károly és Bartalus István. Az ének, illetve népmesék felvételére elsőként Vikár Béla vállalkozott fonográffal 1896-ban.⁶

A 20. században kezdődött a módszeres népdalgyűjtés. Bartók Béla és Kodály Zoltán kezdetben Budapesten a vidéki cselédektől és saját diáktársaiktól gyűjtöttek népdalokat, majd Kodály Mátyusföldre, Bartók Vésztőre ment, hogy a népzeneét eredeti környezetében, a falusi parasztoktól hallhassa és rögzíthesse.⁷ Kodály a történeti dallampárhuzamokkal,⁸ Bartók a török, arab, szlovák, szerb, horvát és román népzeneével is foglalkozott. A népzeneegyűjtés aranykorának nevezett időszakban a zeneszerző és népzeneegyűjtő Lajtha

¹ BALASSA Iván, ORTUTAY Gyula: *A magyar népzene és a népi hangszerek* (2nd ed.). In *Magyar néprajz* (oldalszám nélkül). Corvina Kiadó, 1980. <https://mek.oszk.hu/02700/02789/html/120.html> (Letöltés: 2024. 05. 19.)

² VIRÁGVÖLGYI Márta: *Gyimesi népzene II. Halmágyi Mihály és Ádám Gizella-Gyimesközéplok*. Hagyományok Háza, 2000.

³ FONÓ: *Női vonások*. <https://www.fono.hu/hu/programok/2022/noi-vonasok-noi-nepzeneszek-talalkozoja1/> és <https://www.fono.hu/hu/programok/2023/noi-vonasok-fehernepek-tarsulat-triolina-folk-koncert-es-tanchaz/> (Letöltés: 2024. 05. 17.)

⁴ PAKSA Katalin: *Magyar népzene-történet*. Balassi Kiadó, 2012.

⁵ PAKSA 2012.

⁶ LANDGRAF Ildikó: *Vikár Béla tudományos pályája és hagyatéka*. In BALI János, BÁTI Anikó, KISS Réka (szerk.): *Inde Aurum – Inde Vinum – Inde Salutem. Paládi-Kovács Attila 70. születésnapjára*, ELTE BTK Néprajzi Intézet – MTA Néprajzi Kutatóintézet, 2010, 513–521.

⁷ PAKSA 2012.

⁸ SZALAY Olga: *Kodály, a népzene-kutató és tudományos műhelye*. Akadémiai Kiadó, 2004.

László is számos felvételt rögzített, ő a vonószene területén.⁹ Műveiben kizárólag saját gyűjtésű népdalt dolgozott fel.¹⁰ Vonósgyűjtésre vonatkozó munkássága a tanulmány szempontjából azért kiemelt, mert a hegedű mellett játszottak a gardonosok, akik itt bemutatásra kerültek. Bartók a népzene gyűjtést egy komplex folyamatnak tekintette, így a hangfelvételek és kottakép mellett gondot fordított a tánc ténnyének leírására és a hangszeres jellemzésére is, valamint fontosnak tekintette fényképek készítését az adatközlőkről, hangszerekről, táncról és a játékfolyamatról.¹¹ Az összegyűjtött dalokat, majd táncokat Kodály és tanítványaiból lett munkatársai rendszerezték és adták közre a Magyar Tudományos Akadémia Népzene Kutató Csoportjában.¹²

Népzenei adatközlők

A népzene gyűjtők a parasztoktól és cigányzenészekről gyűjtöttek népdalokat, hangszeres népzene és néptáncokat, így ők mint a népzene közvetítői, közreadói, adatközlőknek tekinthetők. Székely (2016)¹³ az erdélyi tánc táborkba hívott zenészek, többek között Fodor „Neti” Sándor, Kodoba Martin „Florin”, illetve Mácsingó Ignác és a táncos adatközlők kultuszát emeli ki, feltéve a kérdést, hogy hősöknek, esetleg „sztároknak” tekinthetők-e. Tanulmányában rávilágít a tánc táborkban betöltött szerepük jelentőségére, mert egyrészt az autentikus kultúrát képviselik, minek okán meghívást kapnak a táborkba, másrészt számukra is örömet jelent, hogy érdeklődést váltanak ki a résztvevőkből. A táncos adatközlők iránt mutatott tisztelet Székely (2016)¹⁴ leírásában a tánc térien tőlük tartott távolságból, illetve a primás előtt bemutatott figurákból is érződik.

Az adatközlők számossága a Zenetudományi Intézet Népzenei gyűjteményében¹⁵ is megmutatkozik, ahol 18.212 adatközlő található meg. A legtöbb helyen teljes névvel szerepelnek, esetleg a kedvelt megszólításukat is a nevük mögé írva, például Balog Piroska „Piri”, Moldován „Ilka” Györgyné Lénuca és Ádám István ifj. „Icsán Pityu”. A legkevesebb gyűjtött dal a személyektől 1, a legtöbb 1265 dal Moldován „Ilka” Györgytől. Az adatközlők több esetben éves, vagy évtizedes különbséggel is felénekelnek, feljátszanak dalokat, így Moldován „Ilka” Györgytől is hallhatunk 1970-es és 1980-as felvételt is. A Hagyományok Háza Folklór adatbázisában¹⁶ megfigyelhetjük, hogy nem minden adatközlő nevét írják ki, például egy milejszegi gyűjtés esetében: „Vári László, asszony, Pályi Lászlóné”, vagy összefoglalóan férfiak megnevezéssel egy csittszentiváni gyűjtés adataiban. Egy mezőbándi gyűjtés sok

⁹ RICHTER Pál: *Bartók Béla jelentősége a magyar népzene kutatásban*, 2021. <https://bartok-gyujtesek.zti.hu/> (Letöltés: 2024. 07. 25.)

¹⁰ BERLÁSZ Melinda: *Lajtha László*. Akadémiai Kiadó, 1984.

¹¹ RICHTER 2021.

¹² SZALAY 2004.

¹³ SZÉKELY Anna: *Az „adatközlők” szerepe az erdélyi népzene- és néptánc táborkban*. In BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor, NÉMETH András, PERGER Gábor (szerk.): *Tánc és társadalom. V. Tánc tudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán 2015. november 13–14.* Magyar Táncművészeti Főiskola, 2016, 181–189.

¹⁴ SZÉKELY 2016.

¹⁵ HUNGARICANA: *Adatközlők*.

https://zti.hungaricana.hu/hu/presenters/?o=adatsorok_szama&per_page=100&page=1 (Letöltés: 2024. 07. 23.)

¹⁶ FOLKLÓRADATBÁZIS: *Tematikus keresés*. <https://folkloradatbazis.hu/hu> (Letöltés: 2026. 02. 11.)

adatközlője közül vannak, akik teljes névvel szerepelnek, még a kedvelt megszólítással is, és van, ahol „hegedűs2” és „mezőpaniti adatközlők” néven jelennek meg.

Czinka Panna, az első női cigányprímás életútja

A leghíresebb női cigányzenész 1711-ben Sajógömörön, zenészcsaládban született. Lánya János földesúr a pártfogásába vette, taníttatta,¹⁷ így Rozsnyóra került az ottani cigánybandához.¹⁸ Egyes források szerint 15 évesen összeházasodott egy kisbőgőssel,¹⁹ mások szerint 19 évesen ment férjhez egy nagybőgőshöz, akivel megalapította zenekarát két zenész sógorával kiegészülve.²⁰ Drága Amati-féle hegedűjével, férfiruhában fellépve bejárta az országot, és Lengyelországba is eljutott. Korának leghíresebb cigányprímása volt, 1772-ben hunyt el. Életéről legendák keringtek,²¹ alakja szerepet kapott Dózsa Endre regényében, szülőfalujában szobrot avattak neki és iskolát neveztek el róla.²²

1. Czinka Panna férfiruhában muzsikál

¹⁷ KENYERES Ágnes: *Magyar életrajzi lexikon*. Akadémiai Kiadó, 1994. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/c-cs-74E9A/czinka-panna-cinka-75094/> (Letöltés: 2024. 05. 14.)

¹⁸ VERES Samu: *Czinka Panna*. In BOROVSKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye*. Apollo Irodalmi Társaság, 2018. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarország-varmegyei-es-varosai-1/gomor-kishont-varmegye-894E/irodalom-tudomany-muveszet-irta-dr-veres-samu-a-k-m-jegyus-reszeket-komoroczy-miklos-9584/czinka-panna-95E1/> (Letöltés: 2024. 05. 14.)

¹⁹ VERES 2018.

²⁰ KENYERES 1994.

²¹ VERES 2000.

²² DÓZSA Endre: *Czinka Panna. Regény*. Erdélyi Irodalmi Társaság, 1913.

Női citerás adatközlők

Az első női citerás adatközlő, a csongrádi származású Maszlag Józsefné Mecs Balogh Mária életéről nem állnak rendelkezésre források, ám sokrétű tehetségét, tudását mutatja, hogy énekesként, citerásként hivatkoznak rá, aki még tekerőzött is. 1939-ben a Pátria lemezek felvételén működött közre,²³ mely felvételeket Dincser Oszkár készítette. Innen tudjuk 1889-es születési dátumát²⁴ és foglalkozását, miszerint szatócs volt.²⁵

2. Maszlag Józsefné Mecs Balogh Mária a szentesi és Szentes környéki tekerősök körében, 1939-ben

Tatár Kiss Erzsébet 1919-ben született a tápéi tanyavilágba, ahol már gyermekként részt vett az ezzel járó munkákban, emellett hegedülni és festeni tanult.²⁶ Az algyői elemi iskolai tanulmányai alatt keresztanyjánál lakott, ahol megszerette az éneklést, illetve nagy hatással volt rá egy szegedi hegedűslány, aki az iskolában megtanította neki a hegedűn játszott dalokat énekelni. Férje, Takács József készített először magának, majd feleségének is úgynevezett kapkodós citerát; sajátja diatonikus volt, feleségéé kromatikus. Tőle tanult

²³ ÓNI: *Tekerő*. <https://oniarchivum.hu/rolunk/oktatas/tanszakok/tekero> (Letöltés: 2024. 05. 16.)

²⁴ PÁVAI István, RICHTER Pál: *Magyar népdaltípusok példatára*, 2010.

<http://nepzeneipeldatar.hu/bongesztes/index.php?pid=1356> (Letöltés: 2024. 05. 16.)

²⁵ ZÖLDÁG HAGYOMÁNYŐRZŐ SZAKKÖR: *Szentesi képeslapok*, 2024.

https://www.zoldagvendegszeretet.hu/?page_id=1650 (Letöltés: 2024. 05. 16.)

²⁶ BOLYA Máttyás: *Magyar citerás antológia II. Lejegyzések, dalszövegek, életrajzok* (2nd ed.). DialekTon Népzenei Kiadó, 2016, 109.

citerázni Tatár Kiss Erzsébet 1967-től. A népdalok dallamát sajátította el először, majd a szövegüket; hallás után tanult, mert kottát olvasni nem tudott.²⁷ Citerát oktató általános és középiskolás fiataloknak Szentlőrincen, később faragással díszített citerát készített. Férjével a kapkodós játéktechnika legismertebb játékosai, Tatár Kiss Erzsébetet tartották e játékmód utolsó képviselőjének. A Népművészet Mestere cím birtokosa és Szentlőrinc díszpolgára 2012-ben hunyt el.²⁸

3. Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet kapkodós citerán játszik

Az anyai ágról lengyel származású Bozsik Margit Emőd-Istvánmajorban született 1945-ben. Hatéves korában kezdett el citerázni tanulni édesapjától, aki a helyi táncalkalmakon muzsikált, majd tizenkét éves korától lánya is csatlakozott hozzá. Számos rendezvényen lépett fel és az emődi Drenka Polska lengyel hagyományőrző együttes vezetője lett, így lengyel és magyar dallamokat is játszik. Saját elmondása szerint a citerázás átsegítette a nehézségeken.²⁹ Dallamait Balogh Sándor és Markó Fruzsina szerkesztésében hangzó mellékletes kottáskönyvben adták ki, kiegészítve saját verseivel.³⁰ Bozsik Margitot 2022-ben Népművészet Mestere elismeréssel tüntették ki.

²⁷ DRAGON Y Gábor: *Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet citerás adatközlő játéktípusa = Parlando*, 3(2016), oldalszám nélkül. https://www.parlando.hu/2016/2016-3/Dragon_y_Gabor-Takacs_Jozsefne.pdf (Letöltés: 2024. 05. 15.)

²⁸ BOLYA 2016, 110.

²⁹ BOLYA 2016, 79.

³⁰ BALOGH Sándor, MARKÓ Fruzsina: *Kiskertemben szedik a virágot – Kottáskönyv*. Dialekton Népzenei Kiadó, 2021.

4. Bozsik Margit emódi adatközlő citerázik

Női gardonos adatközlők

A gyimesi énekes és hegedűs, Zerkula János állandó zenésztársa és felesége, Fikó Regina 1922-ben született.³¹ Férjét kísérvé ütőgardonon játszott számos felvételen, illetve koncerten. Édesapja, és testvére, János is zenélt, így már hatévesen velük muzsikált. Az anekdota szerint

³¹ HAGYOMÁNYOK HÁZA: *Gyimesi népzene – Zerkula János keservesei*. Új Pátria, Jubileumi kiadás. CD-ROM, 2018.

nyolc-kilencéves korától már fizetségért, cukorkáért ütötte az apja készítette gardont.³² 1947-ben ismerkedett meg férjével, akivel ezután mindig együtt játszott, „gardonyozott”. Bár muzsikusként kiszolgált a románokat is, sosem tanult meg románul.³³ 2008. november 8-án hunyt el, szinte napra pontosan fél évvel férje halála után.³⁴

5. Zerkula János és Fikó Regina muzsikál

A bandát vezető hegedűsökről széleskörűen tájékozódhatunk, nevüket a kedvelt megszólítás alapján is ismerjük. A gardonosokról leginkább akkor találunk adatokat és képet, amikor a primások játékát ismertetik.³⁵ Így ismerhetjük meg a gyimesközéploki származású, 1930-as születésű Ádám Gizella nevét is, aki Fikó Reginához hasonlóan szintén férjével, Halmágyi Mihállyal muzsikált.³⁶

³² SOLYMOSI-TARI Emőke: „Kilencéves koromban már lakodalomban muzsikáltam”. *Utolsó beszélgetés Zerkula János énekes-primással = Parlando*, 1(2009), oldalszám nélkül. <https://www.parlando.hu/2009111.htm>. (Letöltés: 2024. 05. 17.)

³³ VIRÁGVÖLGYI Márta: *Beszélgetés Zerkula János, gyimesi primással*, 2013. <https://folkradio.hu/folkszemle/cikk/6/beszelgetes-zerkula-janos-gyimesi-primassal>. (Letöltés: 2024. 05. 17.)

³⁴ SOLYMOSI-TARI 2009.

³⁵ MIHÓ Attila: *A gyimesi csángó primások játéktechnikája*. *Folkmagazin*, 28(2021), 3, 18–21. https://epa.oszk.hu/00700/00713/00354/pdf/mag21_94_oszk_folkMAGazin%202021_3_.pdf (Letöltés: 2024. 05. 20.)

³⁶ FOLKLÓRADATBÁZIS: *Tematikus keresés*. <https://folkloradatbazis.hu/hu> (Letöltés: 2026. 02. 11.)

6. Ádám Gizella és Halmágyi Mihály zenél

Csíkszentdomokos ismert gardonosa és cimbalmosa volt Duduj Rozália, aki férjével, Sinka Sándorral a hegedű-ütőgardon felállás utolsó képviselője volt. Kedveltségüket mutatja, hogy Felcsíkon túl Gyimesbe is jártak zenélni. Rozália 1939-ben született, zenész apjától tanult meg kottát olvasni, anyjától gardonozni.³⁷ Nagyapja, „Vak” Ádám, édesapja, Lajos, testvére Miklós, Lajos és Ádám prímások voltak.³⁸ Rozália az 1980-as években még cimbalmon is játszott, később azonban csak ütőgardonon. Hagyományos játékmódja, csellóhoz hasonló, nagyobb méretű hangszere a gyűjtők figyelmét is felhívta magára. A tánc házas gardonosok tanítójaként emlegetett Duduj Rozália 2019-ben hunyt el.³⁹

³⁷ PAPAGENO: *Egy csíkszentdomokosi gardonos asszony története*, 2019.

<https://papageno.hu/intermezzo/2019/09/egy-csikszentdomokosi-gardonos-asszony-tortenete/> (Letöltés: 2024. 05. 20.)

³⁸ SÁNDOR Csaba: *Népi táncok Csíkszentdomokosról*, 1997.

<https://www.ordogborda.ro/nepi-tancok-csikszentdomokosrol> (Letöltés: 2024. 05. 20.)

³⁹ PAPAGENO 2019.

7. Duduj Rozália és Sinka Sándor a hangszerükkel

Összegzés

A népzene gyűjtés a 18. században indult a pozsonyi *Magyar Hírmondó* népdalgyűjtési felhívására. Kezdetben értelmiségiek gyűjtöttek, akik kéziratos kiadványokban adták közre a népdalokat, majd a 19. századtól zenészek és pedagógusok nyomtatott kottáskönyvei jelentek meg. A 20. században Vikár Bélának, Kodály Zoltánnak, Bartók Bélának és Lajtha Lászlónak köszönhetően még nagyobb lendületet kapott a népzene gyűjtés. A gyűjtők az úgynevezett adatközlőktől ismerhették meg a népzene, akiknek napjainkban is nagy kultusza van, illetve számos általuk előadott dal, táncdallam található meg a népzenei

adatbázisokban. Czinka Panna még a népdalgyűjtés kezdete előtt élt, így tőle nem maradhattak fenn hangfelvételek, de korának híres cigányprímása volt, első a nők között; alakja legendássá vált.

Maszlag Józsefné Mecs Balogh Mária énekes, citerás, tekerős az első női citerás adatközlő, akinek életéről kevés információt tudunk, és azt is a gyűjtésekkor feljegyzett adatokból. Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet férjétől tanult citerázni, mindketten a kapkodós játékmód kiemelkedő játékosai. Gyermekeket is tanított és citerát is készített. Mecs Balogh Máriához hasonlóan Bozsik Margit is a Népművészet Mestere, hagyományörző együttes vezetője, illetve dalait tartalmazó kiadvány is megjelent. Fikó Regina cigányzenész családba született és gyermekkorától muzsikált édesapjával, testvérével, majd később férje, Zerkula János gardonosa lett. Szintén gyimesi gardonos Halmágyi Mihályné Ádám Gizella. A felcsíki Duduj Rozália, a gardonosok tanítója, Fikó Reginához hasonlóan cigányzenész családba született. Cimbalmón is játszott, később az ütőgardonon férje, Sinka Sándor mellett, ahol kitűnt különleges hangszerével és hagyományos játékmódjával.

A női énekes adatközlők és más nemzetek női hangszeres adatközlői életútjának bemutatása további kutatás tárgya lehet, hogy megismerhessük az életútjuk, munkásságuk párhuzamait, alátámasztva a női népzeneészek hangsúlyos szerepét.

Bibliográfia

- BALASSA, ORTUTAY 1980. BALASSA Iván, ORTUTAY Gyula: *A magyar népzene és a népi hangszerek* (2nd ed.). In *Magyar néprajz* (oldalszám nélkül). Corvina Kiadó, 1980. <https://mek.oszk.hu/02700/02789/html/120.html> (Letöltés: 2024. 05. 19.)
- BALOGH, MARKÓ 2021. BALOGH Sándor, MARKÓ Fruzsina: *Kiskertemben szedik a virágot – Kottáskönyv*. Dialekton Népzenei Kiadó, 2021.
- BERLÁSZ 1984. BERLÁSZ Melinda: *Lajtha László*. Akadémiai Kiadó, 1984.
- BOLYA 2016. BOLYA Mátyás: *Magyar citerás antológia II. Lejegyzések, dalszövegek, életrajzok* (2nd ed.). DialekTon Népzenei Kiadó, 2016.
- DÓZSA 1913. DÓZSA Endre: *Czinka Panna*. Regény. Erdélyi Irodalmi Társaság, 1913.
- DRAGONY 2016. DRAGONY Gábor: *Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet citerás adatközlő játékmódja = Parlando*, 3(2016), oldalszám nélkül. https://www.parlando.hu/2016/2016-3/Dragony_Gabor-Takacs_Jozsefne.pdf (Letöltés: 2024. 05. 15.)
- FOLKLÓRADATBÁZIS: *Tematikus keresés*. <https://folkloradatbazis.hu/hu> Letöltés: 2026. 02. 11.)
- FONÓ: *Női vonások*. <https://www.fono.hu/hu/programok/2022/noi-vonasok-noi-nepzeneszek-talalkozoja1/> és <https://www.fono.hu/hu/programok/2023/noi-vonasok-fehernepek-tarsulat-triolina-folk-koncert-es-tanchaz/> (Letöltés: 2024. 05. 17.)
- HAGYOMÁNYOK HÁZA 2018. HAGYOMÁNYOK HÁZA: *Gyimesi népzene - Zerkula János keservesei*. Új Pátria, Jubileumi kiadás. CD-ROM, 2018.
- HUNGARICANA: *Adatközlők*. https://zti.hungaricana.hu/hu/presenters/?o=adatsorok_szama&per_page=100&page=1 (Letöltés: 2024. 07. 23.)
- KENYERES 1994. KENYERES Ágnes: *Magyar életrajzi lexikon*. Akadémiai Kiadó, 1994. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-eletrajzi-lexikon-7428D/c-cs-74E9A/czinka-panna-cinka-75094/> (Letöltés: 2024. 05. 14.)

LANDGRAF 2010. LANDGRAF Ildikó: *Vikár Béla tudományos pályája és hagyatéka*. In BALI János, BÁTI Anikó, KISS Réka (szerk.): *Inde Aurum – Inde Vinum – Inde Salutem. Paládi-Kovács Attila 70. születésnapjára*, ELTE BTK Néprajzi Intézet – MTA Néprajzi Kutatóintézet, 2010, 513521.

MIHÓ 2021. MIHÓ Attila: A gyimesi csángó prímások játéktechnikája. *Folkmagazin*, 28(2021), 3, 18–21.

https://epa.oszk.hu/00700/00713/00354/pdf/mag21_94_oszk_folkMAGazin%202021_3_.pdf

(Letöltés: 2024. 05. 20.)

ÓNI: *Tekerő*. <https://oniarchivum.hu/rolunk/oktatas/tanszakok/tekero> (Letöltés: 2024. 05. 16.)

PAKSA 2012. PAKSA Katalin: *Magyar népzene-történet*. Balassi Kiadó, 2012.

PAPAGENO 2019. PAPAGENO: *Egy csíkszentdomokosi gardonos asszony története*, 2019.

<https://papageno.hu/intermezzo/2019/09/egy-csikszentdomokosi-gardonos-asszony-tortenete/> (Letöltés: 2024. 05. 20.)

PÁVAI, RICHTER 2010. PÁVAI István, RICHTER Pál: *Magyar népdaltípusok példatára*, 2010.

<http://nepzeneipeldatar.hu/bongesztes/index.php?pid=1356>. (Letöltés: 2024. 05. 16.)

RICHTER 2021. RICHTER Pál: *Bartók Béla jelentősége a magyar népzene-kutatásban*, 2021.

<https://bartok-gyujtesek.zti.hu/> (Letöltés: 2024. 07. 25.)

SÁNDOR 1997. SÁNDOR Csaba: *Népi táncok Csíkszentdomokosról*, 1997.

<https://www.ordogborda.ro/nepi-tancok-csikszentdomokosrol> (Letöltés: 2024. 05. 20.)

SOLYMOSI-TARI 2009. SOLYMOSI-TARI Emőke: „Kilencéves koromban már lakodalomban muzsikáltam”. *Utolsó beszélgetés Zerkula János énekes-prímással = Parlando*, 1(2009), oldalszám nélkül. <https://www.parlando.hu/2009111.htm>. (Letöltés: 2024. 05. 17.)

SZALAY, 2004. SZALAY Olga: *Kodály, a népzene-kutató és tudományos műhelye*. Akadémiai Kiadó, 2004.

SZÉKELY 2016. SZÉKELY Anna: Az „adatközlők” szerepe az erdélyi népzene- és néptánc-táborokban. In BOLVÁRI-TAKÁCS Gábor, NÉMETH András, PERGER Gábor (szerk.): *Tánc és társadalom. V. Tánc-tudományi Konferencia a Magyar Táncművészeti Főiskolán 2015. november 13–14*. Magyar Táncművészeti Főiskola, 2016, 181–189.

TARI 2014. TARI Lujza: *A szabadságharc népzenei emlékei*, 2014.

<https://48asdalok.btk.mta.hu/zeneiadatok?start=10>. (Letöltés: 2024. 05. 20.)

VERES 2018. VERES Samu: Czinka Panna. In BOROVSZKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai. Gömör-Kishont vármegye*. Apollo Irodalmi Társaság, 2018.

<https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Borovszky-borovszky-samu-magyarorszag-varmegyei-es-varosai-1/gomor-kishont-varmegye-894E/irodalom-tudomany-muveszet-irta-dr-veres-samu-a-k-m-jegy-ureseket-komoroczy-miklos-9584/czinka-panna-95E1/> (Letöltés: 2024. 05. 14.)

VIRÁGVÖLGYI 2000. VIRÁGVÖLGYI Márta: *Gyimesi népzene II. Halmágyi Mihály és Ádám Gizella-Gyimesközéplok*. Hagyományok Háza, 2000.

VIRÁGVÖLGYI 2013. VIRÁGVÖLGYI Márta: *Beszélgetés Zerkula János, gyimesi prímással*, 2013.

<https://folkradio.hu/folkszemle/cikk/6/beszelgetes-zerkula-janos-gyimesi-primassal>.

(Letöltés: 2024. 05. 17.)

ZÖLDÁG HAGYOMÁNYŐRZŐ SZAKKÖR 2024. ZÖLDÁG HAGYOMÁNYŐRZŐ SZAKKÖR: *Szentesi képeslapok*, 2024. https://www.zoldagvendegszeretet.hu/?page_id=1650. (Letöltés: 2024. 05. 16.)

Képjegyzék

1. Czinka Panna férfiruhában muzsikál
2. Maszlag Józsefné Meecs Balogh Mária a szentesi és Szentes környéki tekerősök körében, 1939-ben
3. Takács Józsefné Tatár Kiss Erzsébet kapkodós citerán játszik
4. Bozsik Margit emódi adatközlő citerázik
5. Zerkula János és Fikó Regina muzsikál
6. Ádám Gizella és Halmágyi Mihály zenél
7. Duduj Rozália és Sinka Sándor a hangszerükkel

Képek forrása

1. Vély, Adrien (1900). A végrendelet. *Ország-Világ*, 21(23), 446–447.
https://adt.arcanum.com/hu/view/OrszagVilag_1900_1?pg=427&layout=s. Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
2. Zöldág Hagyományőrző Szakkör (2024). *Szentesi képeslapok*.
https://www.zoldagvendegszeretet.hu/?page_id=1650. Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
3. Bolya, Mátyás (2016). *Magyar citerás antológia II. Lejegyzések, dalszövegek, életrajzok (2nd ed.* DialekTon Népzenei Kiadó. https://real.mtak.hu/90115/1/Bolya_Matyas--Magyar_citera_antologia2--2016.pdf (könyv: 109. oldal, pdf: 111. oldal) Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
4. Bolya, Mátyás (2016). *Magyar citerás antológia II. Lejegyzések, dalszövegek, életrajzok (2nd ed.* DialekTon Népzenei Kiadó. https://real.mtak.hu/90115/1/Bolya_Matyas--Magyar_citera_antologia2--2016.pdf (könyv: 79. oldal, pdf: 81. oldal) Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
5. Virágvölgyi, Márta (2013) *Beszélgetés Zerkula János, gyimesi primással*.
<https://folkradio.hu/folk szemle/cikk/6/beszelgetes-zerkula-janos-gyimesi-primassal>. Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
6. Mihó, Attila (2021). A gyimesi csángó primások játéktechnikája. *Folkmagazin*, 28(3), 18–21.
https://epa.oszk.hu/00700/00713/00354/pdf/mag21_94_oszk_folkMAGazin%202021_3_.pdf. Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.
7. Papageno (2019). *Egy csíkszentdomokosi gardonos asszony története*.
<https://papageno.hu/intermezzo/2019/09/egy-csikszentdomokosi-gardonos-asszony-tortenete/>. Utolsó letöltés: 2026. 01. 19.